

RÉGI KORUNK — A JELENNEK

(*Szerkesztette Gaál Gábor. 1929—1940. Korunk antológia. Válogatta és összeállította Tordai Zádor és Tóth Sándor. Magvető Kiadó, Bp. 1976*)

A magyar irodalom 1976-os „kalendáriumi éve” egyebek között — „Korunk-év” is volt.

Elsősorban a romániai magyar sajtóban és irodalmi orgánumban, de a magyarországi, csehszlovákiai és jugoszláviai magyar periodikákban is rendre megemlékeztek a folyóiratról, amely 1926 és 1940 között kitörölhetetlenül beírta nevét az európai progresszió történetébe. Ezenkívül a folyóirat mai jog- és szellemörököse *Korunk Évkönyv 1976. Egy alkotó műhely fél évszázados történetéhez (1926—1976)* címen egy igényes tanulmánykötetet is publikált, majd napvilágot látott Balogh Edgár folyóiratunkban is bemutatott kismonográfiája (*Itt és most. Tanulmány a régi Korunk-ról. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár-Napoca, 1976*).

Ezt az önmagában is tetszetős és *kreatív* jubileumi tevékenység-sort most Tordai Zádor és Tóth Sándor antológiája zárja, eredeti s igen szellemes módon: a régi *Korunk*nak egy virtuális, képzeletbeli kettősszámával, amely formátumával, rovatcímeivel, műszaki megformáltságával, vagyis teljes vizuális külsőjével is a legendás folyóiratra emlékeztet.

A kötet cím filológiai szűkítésre utal: a folyóirat dienesi, 1926—1929 közötti időszaka nincs képviselve az antológiában. A szerkesztők azonban ezzel az eljárással nem léptek vissza a *Korunk*-kutatás régebbi, meghaladott gyakorlatához, amely merev eszmei vízvonalat vont az alapító és az utódszerkesztő folyamai közé. Tordai Zádor előszava ugyanis erőteljesen *elutasítja* e vízvonalat-vonást, s a két szerkesztő más-más viszonyok között megvalósult programjának lényegi *rokonságára* utal.

A *Gaál Gábor-i* folyóirat antológiája tehát e gyűjtemény, s épp ezért mondható szerencsésnek a kiadó választása a szerkesztőket illetően. Tóth Sándor volt ugyanis az első és mindmáig egyetlen Gaál-monográfus, akinek munkája — *G. G. Tanulmány Gaál Gáborról, a Korunk szerkesztőjéről*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971 — nemcsak a Gaál-életműnek, de a *Korunk* tanulmányozásának is alapvető és nélkülözhetetlen kézikönyve. A szerző ugyanakkor részt vett a Gaál-hagyaték publikálásában is (A *válogatott írások* III. kötetében ő rendezte sajtó alá G. G. filozófiai jegyzeteit.) Tordai Zádor viszont — Széll Zsuzsával együtt — három évvel ezelőtt a legendás Szerkesztő első magyarországi kötetének a kiadására vállalkozott (G. G.: *Legyünk kortársak*. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1973).

Mi volt a célkitűzése az antológia kompetens szerkesztőinek, s mi valósult meg programjukból? — Az említett előszó egyrészt azt a feladatot állítja a szerkesztők elé, hogy az olvasó az antológia révén „*tappintani*

tudja a lap szellemtestét”. Másrészt pedig, hogy a felmutatott régi *Korunk*-szövegek „*eleven irodalomként*” hassanak a mai olvasóra is.

Meghaladná recenzióink kereteit — alapos kor- és „körtörténeti” tanulmányt igényelne! — annak kimutatása, *mivel és hogyan* tesz eleget az antológia ennek a kettős, múltira és jelenre egyaránt irányuló szerkesztői igénynek. Azt azonban enélkül is leszögezhetjük: kétségtelenül *eleget tesz*, mindkét vonatkozásban. A harmincas évek európai és Duna-völgyi korproblémáinak ti. olyan életes (és némi túlzással azt is mondhatnánk: halálos!) sorozatát vonultatja föl, amelynek számos részkérdése mindmáig — megoldatlan maradt. Az Európa és a Duna-völgy fölött azóta eltelt három évtized ellenére is. Vonatkozik ez, például, e képzeletbeli *Korunk*-szám filozófiai, társadalomontológiai és esztétikai tárgyú írásainak problémarepertoárjára. (Hogy csak néhány címet említsünk: Turnowsky Sándor: A tömeg és természete; Szabó Imre: Az értelmiség dilemmája; Sinkó Ervin: Don Quijote útjai; Moholy-Nagy László: A szelet-embertől az egész emberiség.) De nem kisebb mértékben vonatkozik e paradoxális, ti. *korszerűtlen* aktualitás a szociológiai és politikai tárgyú írások kérdésfölvetére sem. (Például: a náciizmus; a neurózis szociológiája; a nőtársadalom emancipációja; a Duna-völgyi társadalmak szociális, politikai és nemzetiségi demokratizálódása stb.)

Az antológiában felvonultatott mintegy negyven szerző névsora szintén arról a szerkesztői célról tanúskodik, hogy ez az egyetlen elképzelt *Korunk*-szám is az egész-et, az egykoron megjelent folyóiratszámok szellemi keresztemszetét, a tizenkét Gaál Gábor-i év folyam szerkesztői politikáját reprezentálja. Népiesek és urbánusok, kommunisták és pártonkívüliek, marxisták és szocialisták, polgári és baloldali radikálisok, avangarde-képviselők és realisták egyaránt helyet kaptak ebben az antológiában, Gaál Gábor azon szerkesztői vezérelvének hű illusztrálásaként, amelyről Tordai Zádor előszava találóan állapítja meg: „Az az egyetemes forradalmi szellem vezette őt, amelyet Marx fogalmazott volt meg: az egyetemes célú társadalmi küzdelem elméleti célja és gyakorlatának igénye, amely az *emberiség* ügyét látja, s így akarja a forradalmat. Amely nem pusztán az osztályuralom megfordítását akarja, hanem az osztályok megszüntetését. Amely éppen a proletariátus megszüntetése érdekében proletár (vagy áll a proletariátus mellé.) S Gaál ebben a szellemben, ezért is így akart mindenkit összefogni. (...) nem szektaszövetség szerint mért, hanem egyetemes ügy léptékében.”

Az antológia szerzői névsora, másrészt, azt a tényt is jól illusztrálja, amit az előszó úgy fogalmaz meg, hogy a régi *Korunk* Romániában megjelenő összmagyar lap volt. Ezzel összhangban legtöbb romániai magyar szerzőt vonultat fel e gyűjtemény, majd őket követik a harmincas évek Magyarországnak többé vagy kevésbé háttérbe szorított írói. Helyet kapnak azonban az akkori kisebbségi, illetve emigrációban élő progresszív magyar alkotók is. Az egyetemes magyar jellegét domborítja ki egyébként

a gyűjtemény témarepertoárja is: a szociológiai, szociográfiai és politikai témák nagyobb része magyarországi, illetve magyar kisebbségi vonatkozású, s az irodalmi tanulmányok és recenziók zömére szintén ez mondható. (Csak néhány példa: a magyar szociográfia és az irodalom; az asszimiláció a magyar irodalomban; a transzilvanizmus és az erdélyi fiatalok; továbbá, ismertetőik Ady, Babits, Márai, Gelléri, Karinthy és mások egy-egy művéről.) Mindez azonban, természetesen, mit sem von le a régi *Korunk* romániaiságából; ellenkezőleg, csak még jobban kidomborítja a helyi fontosság s a magyar és európai progresszió történetében játszott igen jelentős szerep szerves összefüggését.

S épp *ilyen* összefüggésben kell megemlíteni a „mi” Sinkó Ervinünk szerepeltetését is e *Korunk*-antológiában. Ugyanis a már említett értelmiség-ontológiai esszéjének besorolása e gyűjteménybe újabb tanúsága annak, hogy a gondolkodó Sinkó életműve elválaszthatatlan a magyar és a két háború közötti európai progresszió történetétől. Hangsúlyozzuk: *újabb* tanúsága ennek, hisz ezt bizonyította Bretter György Sinkó-gyűjteménye, s a budapesti *Valóságban* közölt *Szemben a bíróval* magyarországi, romániai és jugoszláviai magyar, illetve horvát kritikai visszhangja is. E *Korunk*-antológiának tehát az egyetemes és a romániai magyar irodalmi köztudat formálása mellett jelentős szerepe lehet a *jugoszláviai* magyar irodalom szemszögéből nézve is.

Végül, de nem utolsósorban, szólni kell a kötet függelékéről. Gaál Gábor három program-beszámolója mellett itt kapott helyet Lukács Györgynek a Szerkesztőre emlékező interjúja, valamint Tóth Sándor sajtótörténeti tanulmánya, mely a régi *Korunk* filológiai leírását tartalmazza. Míg e három adalék a folyóirat másfél évtizedes hőskorának a vizsgálatához nyújt hasznos segítséget, addig Tordai Zádornak szintén a függelékben közölt tanulmánya a *Korunk*- és Gaál-szellemiség *utóéletét* vázolja. Konkrétebben: a Gaál Gábor szerkesztette *Utunk* 1946 nyarától 1974 nyaráig terjedő életszakát. Azt a rövid, de jelentős periódust, amelyben az új viszonyok között is töretlenül érvényesült és fejlődött tovább a régi *Korunk* és a Szerkesztő legértékesebb szellemi hagyománya. Mindenekelőtt pedig: a társadalmi élet, a művelődés- és irodalompolitika, illetve a nemzetiségpolitika demokratizmusa iránt támasztott igénye. Ekkor aztán — 1948 előestéjén s az ismeretes nemzetközi okok következtében — tragikus módon megtörik a régi *Korunk* és Gaál Gábor forradalmi szellemisége, hogy aztán évek múltán, az új *Korunk* 1957-es beindulásával fokozatosan újráledjen s napjainkig váltakozó intenzitással teljedjen ki. Azt is mondhatjuk tehát, hogy amíg a válogatás impliciten szolgálja az „eleven irodalom” szerkesztői elvét, addig Tordai Zádor tanulmánya expliciten is ezt szolgálja. Azonos főfokon, mint a régi *Korunk* nagyon is mához szóló írásai.